

تحلیل پراکنش مکانی خدمات شهری بر مبنای خواست مردم (مطالعه موردی: شهر استهبان)

خدا رحم بی‌زنی: دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه زابل، زابل، ایران *
ابوالفضل عبدالهی پورحقیقی: کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه زابل، زابل، ایران

وصول: ۱۳۹۰/۲/۳۱ پذیرش: ۱۳۹۰/۱۲/۲۰، صص ۲۱۴-۲۰۱

چکیده

خدمات شهری به عنوان ابزار مدیریت توسعه شهری و عامل اصلی تداوم حیات شهری است که بدون آن زندگی شهروندان از فعالیت باز می‌ماند. پراکنش بهینه و اصولی آن منطبق با خواست مردم در فرآیند برنامه‌ریزی شهری از اهمیت زیادی برخوردار است. بر این اساس، تحلیل پراکنش مکانی خدمات شهری به عنوان مهم‌ترین هدف پژوهش حاضر مطرح است. در این پژوهش با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای، مراجعه به سازمان‌های مربوطه، مشاهدات میدانی و پرسشنامه به تحلیل و ارزیابی خواست ساکنان محلات مختلف شهر استهبان در زمینه خدمات شهری پرداخته شده که با استفاده از نرم افزار آماری SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که؛ در توزیع خدمات شهری (در ایجاد و توسعه خدمات) مردم مشارکت اندکی داشته‌اند و همچنین شهرداری و سایر سازمان‌های مرتبط با خدمات شهری نیز هیچ گونه نظر سنجی از مردم در زمینه کمبود خدمات شهری در شهر استهبان انجام نداده‌اند و خدمات شهری نیاز مردم شهر را در حد کمی برآورده ساخته است. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که در توزیع خدمات شهری در شهر استهبان به خواست مردم توجه نشده است. در پایان این تحقیق راهکارهایی جهت توزیع عادلانه خدمات شهری به منظور استفاده مطلوب‌تر شهروندان از انواع خدمات شهری و رفاه آن‌ها ارائه گردیده است. واژه‌های کلیدی: توزیع عادلانه، توسعه شهری، نیازسنجی، شهر استهبان.

۱- مقدمه

داشته، به هم ریختگی فضایی و رشد نابسامان، توزیع ناعادلانه کاربری‌ها، نابرابری سرانه‌ها و مکان‌یابی‌های نامناسب و مطالعه نشده و بهم خوردن نظام توزیع خدمات است که این امر به نوعی در همه شهرهای ایران به چشم می‌خورد (شفیعی، ۱۳۸۶: ۴). بنابراین، به منظور دستیابی به عدالت اجتماعی رعایت اصول مربوط به تعادل فضایی و پراکنش معقول خدمات شهری، امری است الزامی که باید بیش از پیش مورد

۱-۱- طرح مسأله

در دهه‌های اخیر با افزایش جمعیت در شهرهای کشور که تحت تأثیر دو عامل رشد طبیعی جمعیت شهرها و مهاجرت شهرهای کوچک و روستاییان به شهرهای میانی و بزرگ بوده است، این عمل به گونه‌ای انجام گرفته که متناسب با آن فضاها شهری و زیرساخت‌های مورد نیاز تجهیز نشده است. عمده‌ترین اثری که رشد شتاب آلود شهرها در پی

توجه برنامه‌ریزان شهری و منطقه‌ای قرار گیرد (نسترن، ۱۳۸۰: ۱۴۶).

۲-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق

امروزه با گسترش شهرنشینی مقوله خدمات شهری و کیفیت آن مورد توجه متخصصان، برنامه‌ریزان و شهروندان قرار گرفته و بدین لحاظ اساساً طرح مباحث خدمات شهری با توسعه شهرنشینی همراه بوده است. گذشته از نوع و ماهیت خدمات شهری که خود متأثر از ساختارهای اقتصادی، سیاسی، اداری و حتی اقلیمی دارای اشکال مختلف و متفاوتی است، خدمات شهری همواره به عنوان یکی از شاخص‌های بارز مدنیت از دیرباز مطرح بوده است (وزارت کشور، ۱۳۸۰: ۹۹).

شهر استهبان به عنوان یکی از شهرهای خطی و عامل ارتباطی استان فارس و استان کرمان پس از دهه ۱۳۵۰ به سبب افزایش جمعیت و توسعه‌ی فیزیکی علاوه بر توزیع ناعادلانه‌ی خدمات شهری، در تأمین خدمات شهری نیز با مشکلات جدی مواجه است. از دیگر مواردی که باعث تشدید مشکلات در این شهر گردیده، ترغیب اهالی نقاط محروم‌تر شهرستان جهت استفاده از امکانات و خدمات شهری به دلیل نقطه ثقل منطقه و خدمات رسانی به کل شهرستان است. بنابراین، این امر نشان دهنده آن است که، تنها مردم شهر استهبان نیستند که از خدمات شهر استفاده می‌کنند، بلکه بهره‌گیری سایر اقشار اجتماعی از دیگر شهرهای شهرستان نیز دلیل دیگری بر عدم تناسب توزیع فضایی متناسب خدمات شهری در این شهر می‌باشد. این امر مسأله تأمین عدالت اجتماعی را تحت تأثیر قرار داده است. در این راستا باید گفت عدم تخصیص فضا و جایابی بهینه عناصر کالبدی

شهر، یکی از مهم‌ترین چالش‌های موجود در شهر استهبان به حساب می‌آید؛ که در این تحقیق به چگونگی مواجهه با این چالش و راهکارهای بهینه‌گزینی و تعدیل آن پرداخته شده است.

۳-۱- اهداف تحقیق

با توجه به روش شناسی تحقیق، اهداف پژوهش حاضر بدین صورت بیان می‌گردد:

- بررسی پراکندگی مکانی خدمات شهری استهبان بر اساس خواست مردم.

- شناسایی نیازها و اولویت‌ها در زمینه خدمات شهری در شهر استهبان.

۴-۱- فرضیه‌ی تحقیق

بر اساس اهداف تحقیق و با توجه به ادبیات و چارچوب نظری، فرضیه‌ی تحقیق بدین صورت مطرح می‌گردد:

- در توزیع خدمات شهری استهبان به خواست مردم توجه نشده است.

۵-۱- پیشینه تحقیق

با کنکاش در متون و ادبیات موجود ملاحظه گردید تحقیقی با عنوان تحقیق حاضر (تحلیل پراکنش مکانی خدمات شهری بر مبنای خواست مردم) صورت نگرفته است. در ادامه این مبحث به برخی از مهم‌ترین مطالعات انجام شده اشاره می‌گردد:

- تحقیقات داخلی

فقیهی و همکاران (۱۳۸۵) در پژوهشی تحت عنوان نظام پاسخ‌گویی در شهرداری تهران: پژوهشی پیرامون چگونگی ارائه خدمات شهری و رضایت شهروندان به بررسی مسأله پاسخ‌گویی شهرداری تهران به ارباب رجوع و شهروندان پرداختند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که مسأله پاسخ‌گویی شهرداری

- تحقیقات خارجی

ا^۱ در سال ۲۰۰۷ در مقاله‌ای تحت عنوان ارزیابی توزیع فضایی پارک‌های شهری با استفاده از GIS به توزیع فضایی پارک‌های شهری در سئول پرداخته و نهایتاً به این نتیجه رسیده که پارک‌های شهری در سئول متناسب با میزان جمعیت، تراکم، توسعه و کاربری اراضی توزیع نشده‌اند.

لانگ فرد^۲ در سال ۲۰۰۸ در پژوهشی تحت عنوان توزیع جمعیت شهری و مدل‌های تخمین دسترسی به خدمات به بررسی تأثیر مدل‌های توزیع جمعیت بر روی قابلیت دسترسی مکانی بر پایه‌ی GIS پرداخته است و کاربردهای مدل‌های مختلف اندازه‌گیری میزان دسترسی به خدمات عمومی را نشان می‌دهد.

استور^۳ در سال ۲۰۰۹ در مقاله‌ای تحت عنوان خدمات محیط شهری و دولت در اوگاندا به بحث و بررسی در زمینه گزینه‌های آینده برای مدیران اوگاندا برای فراهم کردن موثرتر و پایدارتر خدمات محیط شهری می‌پردازد.

۱-۶- روش تحقیق

روش تحقیق حاضر توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای-اسنادی، ابزار پرسشنامه، مصاحبه و مراجعه به سازمان‌های مربوطه است. با توجه به روش‌های موجود گردآوری اطلاعات، در تحقیق حاضر از روش‌های زیر جهت جمع‌آوری اطلاعات استفاده گردیده است که عبارتند از:

تهران به ارباب رجوع، مسأله‌ای چالش برانگیز و در خور توجهی است که دارای نارسایی‌ها و نقصان‌های زیادی است و همچنین این نتایج می‌تواند در جهت بهبود و ارتقای وضعیت پاسخ‌گویی در شهرداری تهران مورد استفاده قرار گیرد.

نقیسه مرصوصی (۱۳۸۳) در پایان نامه دکتری خود با عنوان تحلیل فضایی عدالت اجتماعی در شهر تهران (مطالعه موردی: شهرداری تهران) عملکرد شهرداری تهران به عنوان یک نهاد دولتی موثر در مدیریت شهری را از طریق تحلیل همبستگی درآمدها و هزینه‌های آن با شاخص‌های فقر و توسعه مورد بررسی قرار داد. نتایج تحقیق نشانگر رابطه معنادار بین هزینه‌ها و درآمدهای شهرداری با شاخص‌های فقر و توسعه است. به طوری که این شاخص‌ها گاهی در جهت افزایش و گاهی در جهت کاهش هزینه‌ها موثر بوده‌اند.

وارثی و همکاران (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان توزیع تطبیقی خدمات عمومی شهری از منظر عدالت اجتماعی (مطالعه موردی: زاهدان) به بررسی وضعیت جمعیت در مناطق شهری زاهدان و چگونگی تناسب آن با خدمات شهری پرداختند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که توزیع خدمات عمومی شهر زاهدان نامتعادل است و تنها با ارائه ساز و کار توزیع خدمات برابر و متناسب با نیازهای جمعیتی می‌توان به تعادل در سطح شهر زاهدان رسید.

1. Oh
2. Lang ford
3. Oosterveer

الف) تبیین خواست مردم در زمینه خدمات شهری که برای گردآوری اطلاعات در این زمینه نیاز به طراحی پرسشنامه بوده که این مهم صورت پذیرفته و برای ارزیابی متناسب بودن خدمات شهری با خواست مردم، شش محله از پانزده محله شهر استهبان (از هر منطقه شهر استهبان، دو محله) انتخاب گردید. محلات مورد نظر به صورت نمونه‌گیری خوشه‌ای - مکانی و بر اساس شرایط اجتماعی و اقتصادی محله‌ها و طرح تفصیلی شهر استهبان، از هر منطقه، یک محله ثروتمند و یک محله فقیر نشین انتخاب گردید و با استفاده از فرمول عمومی کوکران حجم نمونه عدد ۳۰۰ به دست آمد و تعداد ۳۰۰ پرسشنامه در بین ساکنین محلات مورد نظر توزیع شد.

مرحله چهارم: تجزیه و تحلیل: برای تجزیه و تحلیل داده‌های پرسشنامه از نرم افزار SPSS استفاده گردید.

مرحله پنجم: نتیجه‌گیری، پیشنهادات و راهکارها

در روش مستقیم جهت اطلاع از توزیع خدمات شهری بر مبنای خواست مردم و نظرات و پیشنهادات آنان پرسشنامه‌ای تنظیم گردیده است.

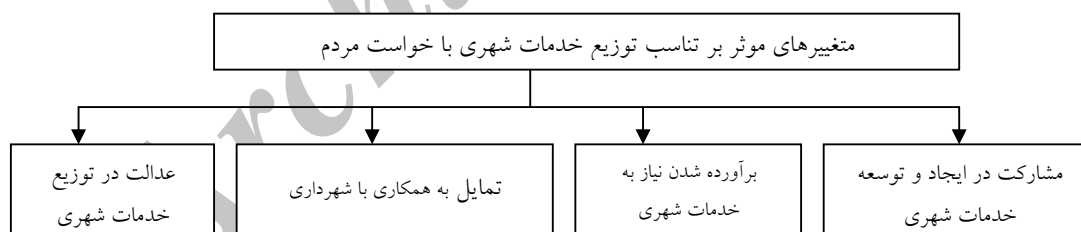
در روش دوم یعنی روش‌های غیر مستقیم، با توجه به چارچوب نظری تحقیق از این روش استفاده گردیده است. یعنی با مراجعه به کتابخانه‌ها و سازمان‌ها، ادارات و مطالعه اسناد و مدارک موجود در رابطه با برنامه‌ریزی شهری و خدمات شهری اطلاعاتی جمع‌آوری شده است. در زیر مراحل انجام تحقیق به وضوح شرح داده شده است:

مرحله اول: مروری بر منابع، تحقیقات و پژوهش‌های صورت گرفته در ارتباط با موضوع مورد پژوهش.

مرحله دوم: مشخص کردن محلات مورد مطالعه بر روی نقشه برای ارزیابی خواست ساکنین محله‌های شهری در زمینه خدمات شهری.

مرحله سوم:

۷-۱- معرفی متغیرها و شاخص‌های پژوهش

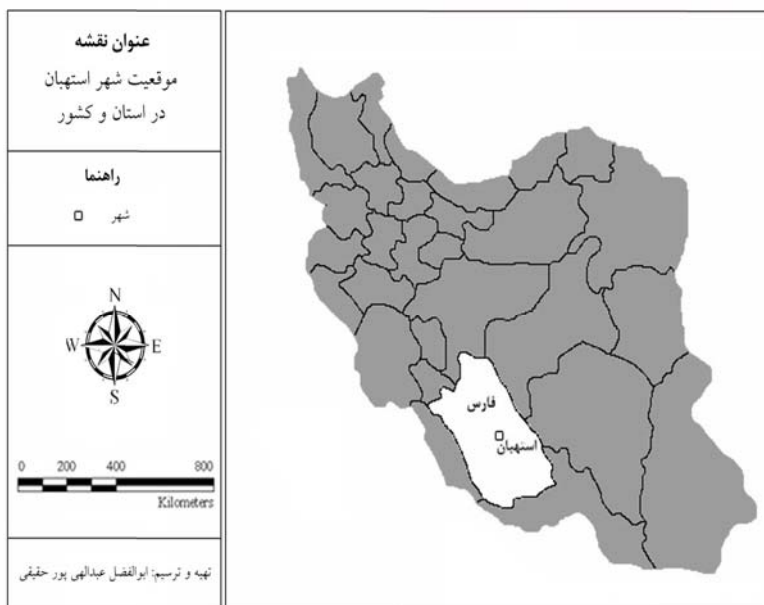
شکل ۱- مدل تحلیلی متغیرهای پژوهش

گرینویچ و ۲۹ درجه و ۱۲ دقیقه عرض شمالی واقع گردیده است. این شهر در دره باریکی به عرض ۲ تا ۴ کیلومتر و طول حدود ۵ کیلومتر (از کشتارگاه در جاده شیراز تا دانشگاه آزاد در جاده نی‌ریز) قرار دارد که از شمال به کوه (برهانین) و از جنوب به کوه (داردان) محدود می‌گردد (مهندسین مشاور طرح و تدوین، ۱۳۷۶: ۲۵).

۸-۱- محدوده پژوهش

شهر استهبان^۱ در قسمت مرکزی شهرستان استهبان بر روی دشتی بلند به ارتفاع ۱۷۶۷ متر از سطوح دریا قرار گرفته است (شکل ۲). موقعیت جغرافیائی این شهر در ۵۴ درجه و ۴ دقیقه طول شرق نصف النهار

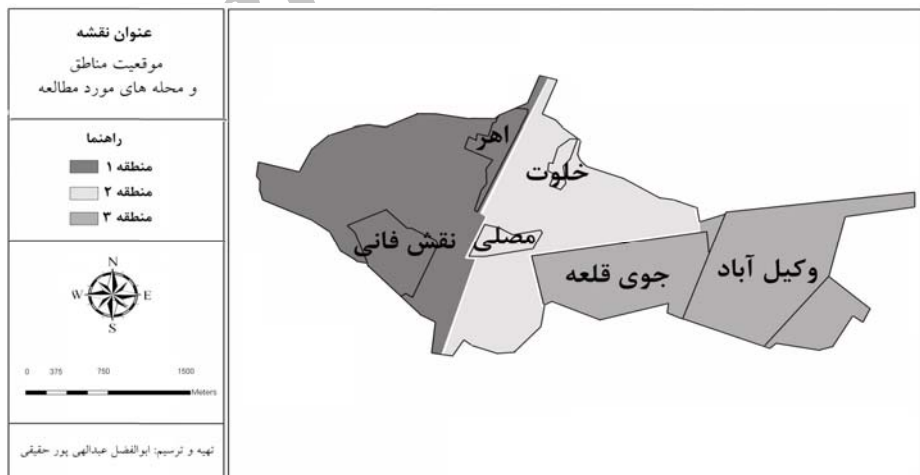
1. Estahban

شکل ۲- موقعیت شهر استهبان در استان و کشور (منبع: نگارندگان، ۱۳۸۹)

محلله‌های مورد مطالعه در این پژوهش عبارتند از: محله اهر، نقش فانی (در منطقه یک)، محله مصلی، خلوت (در منطقه دو) و محله‌های جوی قلعه و وکیل آباد در منطقه سه شهری. شکل (۳) موقعیت مناطق و محله‌های مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

جامعه آماری تحقیق حاضر شامل شش محله از پانزده محله‌ی شهر استهبان است. از هر منطقه شهر، دو محله بر اساس وضعیت اجتماعی و اقتصادی (سطح سواد، شغل، میزان درآمد) ساکنان محله‌های مورد مطالعه در طرح تفصیلی شهر استهبان انتخاب گردید.

شکل ۳- موقعیت مناطق و محله‌های مورد مطالعه (منبع: نگارندگان، ۱۳۸۹)

۲- مفاهیم، دیدگاه‌ها و مبانی نظری

۱-۲- تعاریف و مفاهیم

۱-۱-۲- پراکنش مکانی^۱

برخی از جغرافیدانان، جغرافیا را علم پراکنندگی می‌دانند. هم‌اکنون مفهوم پراکنندگی، مترادف با پراکنندگی مکانی- فضایی به کار گرفته می‌شود. پراکنندگی مکانی- فضایی پدیده‌ها، مجموعه‌ای از واقعیت‌های عینی است. هر یک از پدیده‌های (طبیعی و انسانی) دارای محل استقرار مشخص است. علل پیدایش، سیر تکوینی- الگویابی، کیفیت پخش و در نهایت میزان تأثیر گذاری این پدیده‌های طبیعی و انسانی در شیوه زندگی مردم، به مفهوم پراکنندگی اعتبار علمی شایسته‌ای می‌بخشد (شکوئی، ۱۳۷۴: ۷).

۲-۱-۲- خدمات شهری^۲

خدمات شهری عبارت از فعالیت‌های غیر عمرانی است که مستقیماً توسط شهرداری به منظور ایجاد مطلوبیت در کالبد شهر و رفاه حال شهروندان انجام می‌شود (مهندسین مشاور آرمان شهر، ۱۳۷۹: ۱۷).

۲-۲- دیدگاه‌ها و مبانی نظری

- دیدگاه مشارکت

مشارکت در فرهنگ‌های لغت عمدتاً به معنای شرکت کردن با یکدیگر در انجام کاری و شریک شدن در منافع کار آورده شده است. مشارکت در فرهنگ معین به معنی شریک و سهیم شدن و شرکت کردن آمده است و واژه‌هایی همچون تعاون، خودیاری، همکاری، همیاری نیز از مفاهیم مترادف با آن ذکر شده است.

برنامه‌ریزی سنتی با هدف تخصیص زمین برای احداث سکونتگاه‌ها، فعالیت‌ها و معابر شهری پس از جنگ جهانی دوم شکل گرفت. این امر از طریق منطقه‌بندی کاربری زمین با تصویب و اجرای ضوابط و مقررات خاص تحقق یافت. در این شیوه، اهداف، اولویت‌ها، استانداردها و کاربری‌های مربوط به طرح‌ها، بدون مشورت با گروه‌های مختلف اجتماعی تعیین شد. به این معنا که برای مردم برنامه‌ریزی می‌شد (به جای مردم) (مهندسین مشاور شارمند، ۱۳۷۷: ۲۳). با گذشت زمان و بروز مشکلات فراوان در طرح‌های توسعه، در دهه شصت و هفتاد میلادی، برنامه‌ریزی مشارکتی به دلیل مداخله مستقیم مردم در فرایند تصمیم‌گیری‌ها در مرکز تحولات دنیا قرار گرفت. این نظریه حاصل کشمکش‌های فراوان بین نظریه‌های کلاسیک مانند: برنامه‌ریزی فیزیکی، برنامه‌ریزی عقلایی و برنامه‌ریزی سیستمی بود (1983: 218).

(Klosterman).

این نظریه‌ها توانایی حل مشکلات جامعه شهری را از طریق تهیه، اجرا و ارزیابی طرح‌ها، در عمل از دست دادند. در عین حال مردم خواستار پارادایم جدیدی بودند که مردمی بودن، مشارکت، انعطاف پذیری، پاسخ‌گو بودن و کارساز بودن را در روند تهیه طرح‌ها اساس کار خود قرار دهد. در این راستا برنامه‌ریزی مشارکتی شکل گرفت (Healy, 1992: 148). جنبش مشارکت عمومی در دهه هفتاد و هشتاد، عموماً در تکاپوی دریافت خواست و اراده مردم هدایت شد. در این زمان مهم‌ترین تکنیک، شناخت خواسته‌های مردم به وسیله برنامه‌ریزان بود (بیر و هیگینز، ۱۳۸۱: ۲۴۹). از دیدگاه برنامه‌ریزی رئالیستی، مناسب‌تر آن است که برنامه‌ریزی مشارکتی، در سطح واحد

1. Place distribution
2. Urban services

فعالیت‌های پروژه دخالت دارند. به طوری که تأثیرات آن به طور مستقیم مشهود است.

- مشارکت غیر مستقیم: مشارکت مردم در امور و برنامه‌ها و فعالیت‌های محلی به صورت غیر مستقیم صورت می‌گیرد. یک شکل از این نوع مشارکت اغلب از طریق نمایندگان مردم در اتحادیه‌های صنفی، تشکل‌های مردمی، تعاونی‌ها و غیره صورت می‌گیرد؛ - دیدگاه نظریه نوگرا پیرامون استقرار کاربری‌های خدماتی؛

برخی از مشخصه‌های اصلی تفکر نوگرا تأکید بر تأمین نیازهای بیولوژیک انسان، تأمین بهداشت، اهمیت عنصر مسکن و طبقه‌بندی شهر بر حسب عملکرد است. نوگرایان مفهومی را به عنوان ضمایم مسکن معرفی کردند که به مفهوم کاربری‌های غیر مسکونی است که باید در مناطق مسکونی مکان‌یابی شوند. رفتار مدنی و روابط اجتماعی انسان احتیاج به تعدادی سرویس‌های مکمل دارد که به وسیله موسسات خارج از خانه تأمین می‌شوند که می‌توان به آن‌ها عناصر تبعی مسکن اطلاق نمود. این اطلاق از این رو است که سرویس‌های خدمات یاد شده جزئی از زندگی روزمره هستند که باید در دسترس همگان باشند. بنابراین، اگر فاصله آن‌ها بیش از حد معینی باشد، به علت تداوم نیاز، موجب زحمت و فرسایش جسم و روح می‌شوند. این سرویس‌ها عبارتند از: مراکز توزیع کالا و خدمات مورد نیاز روزمره، مراکز خدمات درمانی (رضویان، ۱۳۸۱: ۳۶).

۳- یافته‌های پژوهش

۳-۱- خصوصیات جامعه آماری

کل جامعه آماری این تحقیق ۶ محله بوده است که با ۳۰۰ نفر از آن‌ها به صورت نمونه در قالب

همسایگی انجام شود (مزینی، ۱۳۷۸: ۱۷). بهره‌گیری از مردم در هر جامعه‌ای هر چند که آن جامعه بی‌نظم باشد، راه مشارکت مردم جهت تفویض ایده‌ها به برنامه‌ریزان را از طریق کمیته‌های مشورتی، اظهارات شفاهی و کارگاه‌های آموزشی امکان پذیر می‌کند (ترنر، ۱۳۷۶: ۹۲). به عبارت دیگر با مشارکت فعالانه و داوطلبانه مردم، فرایند تدوین سیاست‌ها، اهداف و طرح‌های موثر در محیط زندگی به طور مستقیم شکل می‌گیرد (wihick, 1999: 85).

اهداف مشارکت مردمی

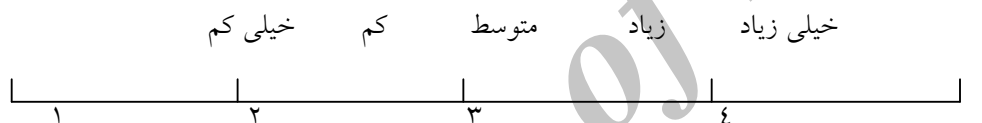
به طور کلی، دو دیدگاه عمده درباره اهداف کلی مشارکت مردمی وجود دارد: دیدگاه اول بر پذیرش عقاید و نظرات مردم در تدوین و اجرای برنامه تأکید می‌نماید و دیدگاه دوم بیشتر از نظرات مدیران اجرایی و اداری حمایت می‌کند. در دیدگاه اول برای مردم نقش تعیین کننده‌ای در تبیین سیاست‌ها، طرح‌ها و تصمیمات قائل شده است تا ارائه خدمات به مردم پیشرفت پیدا کند. لیکن در دیدگاه دوم مردم به عنوان ابزاری جهت دست‌یابی دولت به اهداف طرح‌های توسعه‌ای خود تلقی می‌گردند.

هدف اصلی مشارکت مردمی در واقع نیرومندسازی یا توانمندسازی اقشار مردم به ویژه رده‌های زیرین جامعه است، به طوری که فرهنگ سکوت در هم می‌شکند، حاشیه نشینی از بین می‌رود.

مشارکت از نظر چگونگی دخالت مردم: از جنبه تأثیر گذاری و دخالت در امور محوله به آنان به دو دسته تقسیم می‌شوند:

- مشارکت مستقیم: در این نوع مشارکت مردم مستقیماً و بدون واسطه در تصمیم‌گیری برنامه‌ها و

خواست مردم می‌پردازیم. پرسشنامه طرح شده در قالب طیف لیکرت است. این طیف از پنج قسمت مساوی تشکیل شده است و محقق متناسب با موضوع تحقیق تعدادی گویه در اختیار پاسخگو قرار می‌دهد تا گرایش خود را درباره‌ی آن مشخص نماید. محقق می‌تواند به هر یک از قسمت‌های طیف شماره‌هایی از ۱ تا ۵ اختصاص دهد (حافظ نیا، ۱۳۸۱: ۸۴). در پژوهش حاضر، بر اساس طیف لیکرت، برای گزینه‌ی خیلی کم (عدد ۱)، کم (عدد ۲)، متوسط (عدد ۳)، زیاد (عدد ۴) و خیلی زیاد (عدد ۵) در نظر گرفته شده است.

(نظرسنجی در زمینه کمبودها) توسط شهرداری و سایر سازمان‌های مرتبط با خدمات شهری در شهر استهبان صورت نگرفته است. با توجه به جدول (۱) میانگین نیازسنجی در زمینه خدمات شهری در شهر استهبان برابر با عدد ۱ است که نشان دهنده نیازسنجی بسیار کم است.

جدول ۱- نیازسنجی در زمینه خدمات شهری در محله‌های مورد مطالعه

	محل	اثر	نقش فانی	خلوت	مصلی	وکیل آباد	جوی قلعه	میانگین محلات
پارک	۱	۱	۱	۱.۱	۱	۱	۱	۱
کتابخانه	۱	۱	۱	۱.۲	۱	۱	۱	۱
سینما	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
بیمارستان	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
پست	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
آتش نشانی	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱

(منبع: یافته‌های پژوهش)

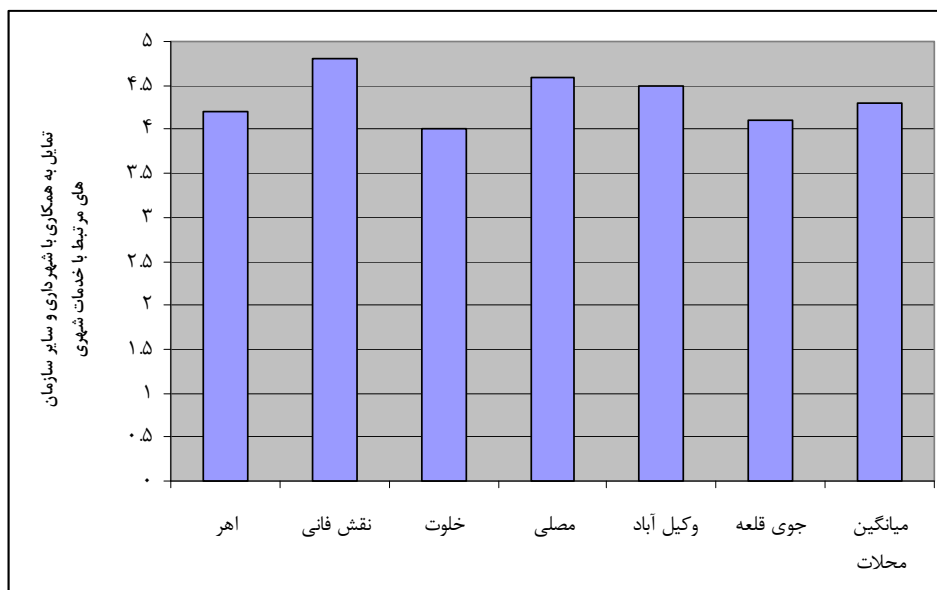
پرسشنامه مصاحبه شده است. ۵۱/۴ درصد از افراد پاسخگو مرد و ۴۸/۶ درصد دیگر زن بوده‌اند. ۲۰/۹ درصد این افراد شغل آزاد، ۳۸ درصد دولتی، ۳۵/۳ درصد محصل و بقیه (۵/۸ درصد) بیکار بوده‌اند. تحصیلات این افراد، ۲۷/۹ درصد زیر دیپلم، ۵۰ درصد دیپلم و فوق دیپلم، ۱۹/۳ درصد لیسانس و ۲/۸ درصد نیز فوق لیسانس و بالاتر بوده‌اند. ۳۹/۳ درصد این افراد زیر ۲۵ ساله، ۳۵/۷ درصد ۲۵ تا ۳۵ ساله، ۱۵ درصد ۳۵ تا ۴۵ ساله و ۷/۹ درصد دیگر ۴۵ تا ۵۵ ساله و بقیه (۲/۱ درصد) بالای ۶۵ ساله بوده‌اند. در ادامه به تجزیه و تحلیل داده‌های پرسشنامه در زمینه تحلیل پراکنش مکانی خدمات شهری بر مبنای

۲-۳- نیازسنجی در زمینه خدمات شهری

نیازسنجی به عنوان یکی از زیر مجموعه‌های مشارکت، نقش مهمی در تأمین عدالت اجتماعی و رفاه شهروندان و حل مشکلات مرتبط با خدمات شهری دارد. بر اساس تحلیل نتایج پرسشنامه تاکنون هیچ گونه نیازسنجی در زمینه خدمات شهری

قابل مشاهده است، میانگین آمادگی برای مشارکت با شهرداری و سایر سازمان‌های خدمات شهری عدد ۴/۲ است. بنابراین، می‌توان از نظرات مردم شهر استهبان در جهت رفع مشکلات مرتبط با خدمات شهری بهره برد.

۳-۳- تمایل شهروندان به همکاری با شهرداری و سایر سازمان‌های مرتبط با خدمات شهری
بر اساس نتایج حاصل از پرسشنامه، پاسخ‌گویان در شش محله‌ی مورد مطالعه در حد زیادی حاضر به همکاری با شهرداری و سایر سازمان‌های مرتبط با خدمات شهری هستند. همان‌طور که در شکل (۴)

شکل ۴- تمایل شهروندان به همکاری با شهرداری و سایر سازمان‌های مرتبط با خدمات شهری در محله‌های مورد مطالعه (منبع: یافته‌های پژوهش)

سینما ۲/۲ و در حد کم، هم‌چنین میزان مشارکت در ایجاد و توسعه کتابخانه ۲/۴ و در حد کم است. در زمینه پست، بیمارستان و آتش‌نشانی نیز میانگین مشارکت برابر با عدد ۲ است و مشارکت در ایجاد و توسعه این خدمات نیز در حد کم است. بنابراین مردم شهر استهبان در حد کم در ایجاد و توسعه‌ی خدمات شهری مشارکت داشته‌اند.

۳-۴- میزان مشارکت شهروندان در ایجاد و توسعه خدمات شهری
مشارکت مستقیم شهروندان و اثرات آن با توسعه جامعه در ارتباط است. بهره‌گیری از مشارکت مردمی در اداره‌ی شهرها یکی از مهم‌ترین ابزارها برای مدیریت بهینه است (هاشمی، ۱۳۷۱: ۸۴). بر اساس داده‌های پرسشنامه و جدول (۲) میانگین مشارکت مردم در شش محله‌ی مورد مطالعه در ایجاد پارک و

جدول ۲- میزان مشارکت شهروندان در ایجاد و توسعه‌ی خدمات شهری در محله‌های مورد مطالعه

میانگین محلات	جوی قلعه	وکیل آباد	مصلی	خلوت	نقش فانی	اهر	
2.2	2.1	3.4	2	2.3	2.4	1.4	پارک
2.4	2.1	1.3	3.7	3.3	2.1	2.4	کتابخانه
2.2	2.1	1.4	4	2.2	2.3	1.3	سینما
2.1	1.9	1.2	3.2	2.1	1.9	2.3	بیمارستان
2	1	1	3.7	2.1	2.3	2.3	پست
1.9	1.9	2.2	1	2.1	2.3	2.1	آتش نشانی

(منبع: یافته‌های پژوهش).

آن عدد ۳/۲ است و توزیع آن در حد متوسط عادلانه است. سینما نیز در حد کمی عادلانه بوده و توزیع پست و آتش نشانی با میانگین ۳/۵ و ۳/۲ در شهر استهبان در حد متوسط عادلانه است.

۳-۵- عدالت در توزیع خدمات شهری از دیدگاه پاسخ‌گویان در محله‌های مورد مطالعه
بر اساس جدول (۳) پاسخ‌گویان اعلام کرده‌اند که توزیع پارک در شهر استهبان با میانگین ۲/۲ در حد کمی عادلانه است. در رابطه با توزیع کتابخانه میانگین

جدول ۳- عدالت در توزیع خدمات شهری از دیدگاه پاسخ‌گویان در محله‌های مورد مطالعه

میانگین محلات	جوی قلعه	وکیل آباد	مصلی	خلوت	نقش فانی	اهر	
2.2	2.1	2	2	2.4	2	2.8	پارک
3.2	3.2	3.1	3.4	3.3	3.1	3.4	کتابخانه
2.5	2.5	2.3	3.5	2.1	3.2	1.8	سینما
2.1	2	1.9	3.1	1.3	2.1	2.6	بیمارستان
3.55	4.9	3.2	3.2	3.5	3.2	3.3	پست
3.3	3.3	3.3	3.5	3.4	3.4	3.3	آتش نشانی

(منبع: یافته‌های پژوهش)

کم و خیلی کم (با میانگین ۲/۳ و ۱/۲) تأمین می‌کند. کتابخانه عمومی نیاز محلات مصلی و خلوت را در حد زیاد ولی نیاز بقیه محلات را در حد کم و متوسط تأمین کرده، سینما و بیمارستان نیاز مردم شهر را در حد کمی تأمین نموده و پست نیز نیاز مردم شهر استهبان را در حد متوسط بر طرف می‌کند.

۳-۶- برآورده شدن نیاز پاسخ‌گویان به خدمات شهری در محله‌های مورد مطالعه
بر اساس نتایج حاصل از پرسشنامه و جدول (۴) پارک‌های موجود در شهر استهبان نیاز ساکنین محلات نقش فانی و وکیل آباد را با میانگین ۴/۱ در حد زیادی تأمین می‌کند اما نیاز به پارک سایر محلات را در حد

جدول ۴- برآورده شدن نیاز شهروندان به خدمات شهری در محله‌های مورد مطالعه

پارک	اهر	نقش فانی	خلوت	مصلی	وکیل آباد	جوی قلعه	میانگین محلات
3	1.2	4.1	2.3	3.1	4.2	3.1	3
کتابخانه	3	3.2	4.9	4.2	2.1	2.4	3.3
سینما	2.1	4.2	3.1	4.4	1.5	2.1	2.9
بیمارستان	1.9	3.4	1.4	3.1	2.6	3	2.5
پست	3.1	4.7	3.3	4.1	2.1	3.8	3.5

(منبع: یافته‌های پژوهش)

۴- نتیجه‌گیری

خدمات شهری هیچ گونه نظر خواهی انجام نداده‌اند (جدول ۱) و در اکثر خدمات شهری مورد مطالعه این خدمات، نیاز مردم را برآورده نساخته است (جدول ۴). جدول (۵) همبستگی بین متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد.

بر اساس نتایج حاصل از پرسشنامه اکثر مردم شهر استهبان در ایجاد و توسعه خدمات شهری مشارکت نداشته‌اند (جدول ۲) و شهرداری و سازمان‌های مرتبط با خدمات شهری نیز از مردم در زمینه کمبودهای

جدول ۵- رابطه بین متغیرهای پژوهش

ردیف	متغیر وابسته	متغیر مستقل	ضریب همبستگی*	سطح معناداری**	نوع آزمون
۱	عادلانه بودن توزیع بیمارستان	برآورده شدن نیاز به بیمارستان	۰/۷۷۸	۰/۰۱	پیرسون
۲	برآورده شدن نیاز به کتابخانه عمومی	میزان تحصیلات	۰/۶۲۹	۰/۰۱	پیرسون
۳	عادلانه بودن توزیع سینما	نیازسنجی توسط شهرداری و سایر سازمان‌های مرتبط در مورد سینما	۰/۶۵۴	۰/۰۱	پیرسون
۴	برآورده شدن نیاز به سینما	شغل	۰/۵۸۱	۰/۰۵	پیرسون
۵	تمایل به همکاری با شهرداری و سایر سازمان‌های مرتبط با خدمات شهری	میزان تحصیلات	۰/۸۰۸	۰/۰۱	پیرسون
۶	برآورده شدن نیاز به پارک	میزان مشارکت در توسعه و ایجاد پارک	۰/۷۹۱	۰/۰۱	پیرسون

(منبع: یافته‌های پژوهش)

* همبستگی خیلی ضعیف (۰/۱۰۰-۰)، ضعیف (۰/۳۵۰-۰/۱۰۰)، متوسط (۰/۶۵۰-۰/۳۵۰)، نسبتاً قوی (۰/۸۵۰-۰/۶۵۰) و قوی (۰/۸۵۰-۱).

** وجود همبستگی بین متغیرها در سطح ۰/۰۵ نشان دهنده رابطه معنادار بین متغیرها در سطح ۹۵ درصد و همبستگی در سطح معناداری ۰/۰۱ نشان دهنده رابطه معنادار بین متغیرها در سطح ۹۹ درصد است.

همان‌طور که در جدول مذکور ملاحظه می‌نماییم، بین برآورده شدن نیاز به بیمارستان و میزان عادلانه توزیع شدن آن از نظر شهروندان در شهر استهبان رابطه معناداری وجود دارد. این رابطه در ضریب

همبستگی ۰/۷۷۸ و در سطح معناداری ۰/۰۱ است. این رابطه نشان دهنده این مهم است که چون بیمارستان موجود نیاز مردم را برآورده نمی‌سازد، مردم

ساخت و ایجاد خدمات شهری مشارکت بیشتری داشته باشند، این خدمات متناسب با خواست و نیاز آن‌ها بوده و نیاز آن‌را بیشتر تأمین می‌کند.

بر اساس داده‌های حاصل از پرسشنامه و همبستگی موجود بین آن‌ها در توزیع خدمات شهری به خواست مردم توجه نشده است که این امر سبب مشکلات و مسایل زیادی در ارائه خدمات شهری به شهروندان شده است که این مسائل در ابعاد مختلفی همچون کمبود پارک محله‌ای و فضای سبز عمومی در شهر، کمبود کتابخانه عمومی، سینما، بیمارستان و غیره خود نمایی می‌کند و این امر کیفیت ارائه خدمات شهری به شهروندان را در حد زیادی پایین آورده و مانع از تحقق عدالت اجتماعی در توزیع خدمات شهری در استهبان شده است. بنابر این فرضیه پژوهش بر اساس نتایج و داده‌های حاصله از پرسشنامه اثبات می‌شود.

بنابراین خدمات شهری به عنوان ابزار مدیریت توسعه شهری، نیاز شهروندان و عامل اصلی تداوم حیات شهری است که بدون آن زندگی شهروندان از فعالیت باز می‌ماند. توزیع (پراکنش) بهینه و اصولی آن منطبق با خواست مردم در فرآیند برنامه‌ریزی شهری از اهمیت زیادی برخوردار است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که تمرکز خدمات شهری در مرکز شهر و برخی مناطق شهر استهبان، موجب توزیع نامناسب خدمات شهری در سطح شهر شده است. این امر مشکلاتی را از نظر استفاده از خدمات برای شهروندان به وجود آورده است. هم‌چنین توزیع و پراکنش خدمات شهری در شهر استهبان به صورت ناعادلانه، نامنظم و بدون برنامه بوده است و از نظرات مشارکتی و مشورتی مردم در ایجاد و توسعه خدمات و

نیز توزیع آن را در شهر استهبان ناعادلانه می‌دانند. بنابر این رابطه مستقیمی بین این دو متغیر وجود دارد. بین برآورده شدن نیاز به کتابخانه عمومی و تحصیلات رابطه معناداری با ضریب پیرسون $0/629$ و در سطح $0/01$ برقرار است. بدین معنی که با افزایش تحصیلات پاسخ‌گویان، میزان برآورده شدن نیاز به کتابخانه عمومی کاهش می‌یابد و پاسخ‌گویانی که تحصیلات بالاتری دارند، کتابخانه‌های عمومی موجود نیاز آن‌ها را کم‌تر برآورده می‌سازد.

سطح همبستگی (ضریب پیرسون) به دست آمده بین دو متغیر نیازسنجی در زمینه سینما توسط شهرداری و سایر سازمان‌های مرتبط با خدمات شهری و میزان عادلانه دانستن توزیع آن توسط پاسخ‌گویان رابطه معنادار قوی در سطح $0/01$ و با ضریب $0/654$ را نشان می‌دهد و گویای این مطلب است که با عدم نیازسنجی توسط سازمان‌های مربوطه خدمات شهری (سینما) نیز مطابق با نیاز شهروندان نبوده و توزیع آن از دیدگاه شهروندان ناعادلانه است.

سطح همبستگی (ضریب پیرسون) به دست آمده بین میزان تحصیلات و تمایل به همکاری با شهرداری و سایر سازمان‌های مرتبط با خدمات شهری رابطه معنادار قوی در سطح $0/01$ و با ضریب $0/808$ را نشان می‌دهد و گویای این مطلب است که هرچه میزان تحصیلات افراد بالاتر باشد، میزان تمایل آن‌ها به همکاری با شهرداری و سایر سازمان‌های مرتبط با خدمات شهری بیشتر است.

بین دو متغیر مشارکت در ایجاد و توسعه پارک و برآورده شدن نیاز به آن رابطه معناداری در سطح $0/01$ درصد و با ضریب همبستگی $0/791$ وجود دارد که این امر بیانگر این مطلب است که هر چه مردم در

کارگیری آن در زمان اجرای طرح‌های مراکز خدمات شهری.

- تحقیق و بررسی نیازمندی‌های خدمات شهری و رفع آن‌ها بر حسب اولویت توسط شهرداری و سایر سازمان‌های مرتبط با خدمات شهری.

- ارائه طرح و پیشنهاداتی جهت ترغیب بخش خصوصی جهت سرمایه‌گذاری و همکاری با شهرداری جهت ارائه خدمات شهری.

- برگزاری کارگاه‌های مشارکت در امر توسعه خدمات در سطح شهر.

- استفاده از مسئولین بومی به دلیل شناخت کامل‌تر از محیط و ساختار شهر.

- ایجاد شورای محله در هر محله جهت مشارکت مردم و رفع نیازمندی‌های آن‌ها.

منابع

ببیر، آن. آر و هیگینز، کترین، (۱۳۸۱)، برنامه‌ریزی محیطی برای توسعه زمین، ترجمه سید حسین بحرینی و کیوان کریمی، انتشارات دانشگاه تهران.
رضویان، محمد تقی، (۱۳۸۱)، برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری، تهران، انتشارات منشی.

شفیعی، یوسف، (۱۳۸۶)، ساماندهی فضایی- مکانی خدمات بهداشتی و درمانی (بیمارستان) در شهر زنجان با استفاده از GIS، دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، گروه جغرافیا، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

شکویی، حسین، (۱۳۷۴)، دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری، انتشارات سمت.

فقیهی، ابوالحسن و تیمور نژاد، کاوه، (۱۳۸۵)، نظام پاسخ‌گویی در شهرداری تهران: پژوهشی پیرامون

کمیوهای موجود در زمینه خدمات شهری (نیازسنجی) بهره‌گرفته نشده است. بنابراین توزیع خدمات شهری در شهر استهبان، بیشتر تحت تأثیر عوامل بورس بازی و قیمت زمین، وجود فضای خالی در سطح شهر و سلیقه مدیران بوده و بر اساس نیاز مردم توزیع نشده است. با توجه به نتایج حاصله از پرسشنامه، مردم شهر استهبان در حد زیادی حاضر به همکاری با شهرداری و سایر سازمان‌های مرتبط با خدمات شهری هستند و می‌توان از مردم در تعیین اولویت‌ها و نیازها در زمینه خدمات شهری و همچنین رفع آن‌ها بهره‌گرفت.

۵- پیشنهادها

با توجه به یافته‌های پژوهش و به منظور توزیع عادلانه‌ی خدمات شهری جهت استفاده‌ی مطلوب‌تر شهروندان از این خدمات پیشنهاداتی به شرح ذیل ارائه می‌گردد.

- با توجه به موفقیت روش مشارکتی در برنامه‌ریزی‌ها پیشنهاد می‌شود در تمامی زمینه‌ها و مراحل انجام پروژه‌های خدمات شهری از مردم شهر نظرسنجی شود.

- تشویق مردم به سرمایه‌گذاری در شهر و ایجاد خدمات شهری توسط بخش خصوصی و NGOها.

- فراهم کردن تمهیدات لازم توسط شهرداری و سازمان‌های مرتبط با خدمات شهری جهت مشارکت مردم در قبل، حین و بعد از اجرای طرح‌های خدمات شهری و همچنین طرح‌های شهری.

- تدوین معیارهای استاندارد خدمات شهری متناسب با شهر استهبان توسط شهرداری و سایر سازمان‌های مرتبط با خدمات شهری و لزوم به

وارثی، حمیدرضا، زنگی آبادی، علی و یغفوری، حسین، (۱۳۸۷)، بررسی تطبیقی توزیع خدمات عمومی شهری از منظر عدالت اجتماعی، فصلنامه جغرافیا و توسعه، شماره ۱۱.

وزارت کشور، (۱۳۸۰)، روش‌های ارتقای بهره‌وری خدمات شهری، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۷.

هاشمی، فضل اله، (۱۳۷۱)، حقوق و قوانین شهرسازی، چاپ سوم، انتشارات مرکز مطالعات شهرسازی و معماری ایران.

Healy, patsy. (1992). Planning Debate: The Communicative Turn in Planning Theory. *Town Planning Review*. Vol 63. No 2. pages 143-162.

Klosterman., R. E. (1983). Fact and Value in Planning. *Journal of American Planning Association*. Vol 49. pages 218.

Langford, M. , Higgs, G., Radcliffe, J., and While, S. (2008). Urban Population Distribution Models and Service Accessibility Estimation. *Computers, Environment and Urban System*. Vol 32. Pages 66-80.

Oh, K., and Jeong, S. (2007). Assessing the Spatial Distribution of Urban Parks Using GIS. *Landscape and Urban planning*. Vol 82: Pages 25-32.

Oosterveer, peter. (2009). Urban Environmental Services and the State in State Africa. *Geoforum*. Vol 40. Pages 1061-1068.

Wihick, Arnold. (1999). *Encyclopedia of Urban Planning*. New York: Krieger Publication Company. Page 85.

چگونگی ارائه خدمات شهری و رضایت شهروندان، فصلنامه مطالعات مدیریت، شماره ۵۰. مرصوصی، نفیسه، (۱۳۸۳)، تحلیل فضایی عدالت اجتماعی در شهر تهران (مطالعه موردی: شهرداری تهران)، پایان نامه دکتری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه جغرافیا، دانشگاه تربیت مدرس.

مزینی، منوچهر، (۱۳۷۸)، برنامه‌ریزی تکثرگرا. برنامه-ریزی و کالتهی، شهرداری‌ها، مجله شهرداری‌ها، شماره ۱ و ۲.

مهندسین مشاور آرمان شهر، (۱۳۷۹)، تدوین شیوه‌های ارتقاء بهره‌وری خدمات شهری، جلد اول.

مهندسین مشاور شارمند، (۱۳۷۷)، شیوه‌های تحقق طرح‌های توسعه شهری، بررسی تجارب و اجرای طرح‌های توسعه شهری در جهان، جلد ۱، مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری.

مهندسین مشاور طرح و تدوین، (۱۳۷۶)، طرح تفصیلی شهر استهبان، وزارت مسکن و شهرسازی.

نسترن، مهین، (۱۳۸۰)، تحلیل و سنجش درجه‌ی تمرکز و پراکنش شاخص‌های بهداشتی - درمانی شهر اصفهان، مجله‌ی مطالعات و پژوهش‌های دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان، شماره ۲۶ و ۱۴۵.